

MARUŠA ŽIBRED

SOGLASNIŠKI ODRAZI V NOVOMEŠKEM GOVORU IN OKOLICI

COBISS: 1.01

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.29.1.07](https://doi.org/10.3986/JZ.29.1.07)

Prispevek obravnava odraze soglasnikov in glasovnih skupin v novomeškem govoru, ki govor približujejo glasovnemu sestavu knjižnega jezika. Stanje je primerjano z odrazi v okoliških govorih, ki so del mreže točk za *Slovenski lingvistični atlas*, in s starejšim zapisom novomeškega govora.

Ključne besede: soglasniki, novomeški govor, vzhodnodolenjsko podnarečje, dialektologija

Consonant Reflexes in the Local Dialects of Novo Mesto and Surrounding Localities

The article discusses the reflexes of Common Slavic consonants and phoneme sequences in the local dialect of Novo Mesto, which are shifting the dialect in the direction of the spoken standard. It also provides a comparison between the local dialects of the surrounding localities, which are part of the network of research points for *Slovenski lingvistični atlas* (Slovenian Linguistic Atlas), and an old transcription of the Novo Mesto dialect.

Key words: consonants, the local dialect of Novo Mesto, the Eastern Lower Carniola subdialect, dialectology

1 Uvod

Novo mesto leži na območju vzhodnodolenjskega podnarečja dolenskega narečja. Glasoslovje vaških govorov tega podnarečja je celovito obdelala Vera Smole,¹ Saša Poklač je v doktorski disertaciji opisala glasoslovje in frazeologijo dolenskih govorov med Krko in Gorjanci (Poklač 2011). Novomeški govor je leta 1959 po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas*² zapisala Malči Goričar, sinhroni in diahroni opis glasoslovja pa je prineslo šele diplomsko delo Maruše Žibred leta 2020, leta 2021 dopolnjeno s prispevkom v okviru simpozija Pleteršnikovi dnevi (Smole – Žibred 2021). Obe deli se osredotočata na samoglasniški sestav, ki je v

Maruša Žibred ■ zibredm@gmail.com ■ <https://orcid.org/0009-0005-4085-0303>

Prva različica prispevka je bila pripravljena za nastop v študentski sekciji na 4. Slovenskem dialektološkem posvetu v Ljubljani.

1 Smole 1990: 257–273; 1998: 73–88; 1999: 451–463; 2003: 583–593; 2018: 51–63 idr.

2 V nadaljevanju: SLA.

vzhodnodolenjskem podnarečju bolj spremenljiv kot soglasniški. Namen pričujočega prispevka je ugotoviti, ali se v novomeškem govoru odrazi soglasnikov in glasovnih skupin približujejo knjižnemu pogovornemu jeziku. Na manjšem vzorcu govorcev treh različnih generacij iz Novega mesta je podana analiza odrazov nekaterih soglasniških skupin, izsledki pa so primerjani s stanjem v govorih okoliških krajev iz mreže raziskovalnih točk za SLA, tj. T269 Vavta vas, T271 Uršna sela, T272 Koroška vas, T274 Smolenja vas in T275 Gabrje, ter s starejšim zapisom novomeškega govora. Najprej je prikazana analiza odrazov soglasniških skupin *dl/tl* pri deležnikih na *-l* glagolov na *-θ-ti -em*, nato sekundarnih skupin *tl/dl*, sledijo odrazi skupin **črě-*, **žrě-* in *tj*, na koncu pa pregled odrazov palatalnih **ń* in **ĺ*.

2 NADNAREČNOST NOVOMEŠKEGA GOVORA

O socialnih zvrsteh slovenskega jezika je bilo že veliko napisanega.³ Osrednja socialnozvrstna pojma v slovenski strukturalni teoriji sta knjižni jezik, ki se deli na zborni in splošno- ali knjižnopogovorni jezik, ter neknižni jezik, to so narečja in pokrajinski pogovorni jeziki (Toporišič 2004: 14). Že v 16. stoletju je slovenski knjižni jezik najverjetneje nastal kot vmesna pot med posameznimi slovenskimi narečji (Šekli 2004: 46), saj je Trubar knjižni jezik oblikoval iz žive dolenske govorice z določenimi lastnostmi ljubljanskega govora, ki je bil takrat jezik izobražencev in cerkvenih dostojanstvenikov, ta dolensko-gorenjsko obarvana govorica pa je obstala še približno 200 let (Orel 2010: 407–408). Na meji med knjižnim in narečnim govorom je t. i. nadnarečna govorica oz. pokrajinski pogovorni jezik (Pulko – Zemljak Jontes 2009: 354), pri katerem so še zaznavni elementi posamezne narečne skupine ali enega narečja ter pogosto opravlja funkcijo knjižnega jezika (Toporišič 2004: 21). Po nadnarečni govorici so praviloma posegali izobraženci predvsem zaradi nesprijemljivosti rabe narečne zvrsti na Slovenskem, medtem ko je manj izobraženo prebivalstvo temu sledilo po najboljših močeh (Smole 2015: 21–22).

Nadnarečni govor se kot primarno sredstvo sporazumevanja uporablja v večjih krajevnih središčih, saj tja dnevno migrirajo številni ljudje iz različnih narečnih območij z raznimi poklici ter z raznolikim odnosom do jezika. Mestna govorica Novega mesta je v temeljih še vedno narečni krajevni govor, vendar se zaradi zunajjezikovnih dejavnikov vse bolj približuje knjižnemu pogovornemu jeziku (Žibred 2020: 26). Razumljivo je, da se nekateri govorci pri pogovoru z ljudmi iz drugih narečnih skupin odločijo za uporabo nadnarečnega jezika, saj tako

3 Npr. Škofic 1989/90: 52–57; Kenda-Jež 2004: 263–276; Makarova 2004: 287–296; Pogorelec 1977: 1009–1022; Smole 2004: 281–288; Šekli 2004: 41–58 idr.

sporazumevanje lažje steče, problem pa nastane takrat, ko se narečja zanemarjajo ali prepovedujejo v družinskem krogu. O taki izkušnji je med raziskavo govorilo precej informantov starejše in srednje generacije.⁴

Skoraj nemogoče je napovedati, v katero smer bo šel razvoj socialnih zvrsti katerega koli jezika, vendar so številne empirične raziskave v zadnjih desetih letih pokazale, da je napovedovanje izginjanja narečij pod vplivom knjižnega jezika oz. izgube vaškega načina življenja napačno in neutemeljeno (Kenda-Jež 2004: 264). Govorci starejše in srednje generacije se strinjajo, da mlajša generacija uporablja narečni jezikovni različek v bolj ali manj vseh govornih položajih (nekateri so ta opažanja pospremili z zaničevanjem). Dandanes se narečja spodbuja v šoli, so dostopnejša in v večji meri sprejeta kot nekoč, kljub temu pa se poudarja, v katerih okoliščinah je primerno uporabljati narečno ali knjižno zvrst (Jan 2009: 498).

3 METODOLOGIJA RAZISKAVE

3.1 Vprašalnik

Za potrebe te raziskave je bil izdelan vprašalnik po zgledu vprašalnice za SLA, sestavljen iz besedja, ki vsebuje obravnavane soglasnike in glasovne skupine. Vprašalnik obsega sedem sklopov, tj. po en sklop vprašanj za vsak obravnavani glas oz. glasovno skupino: v prvem sklopu se je ugotavljal odraz izhodiščnoslovenskih soglasniških skupin *dl/tl* v deležnikih na *-l* pri glagolih na *-θ-ti -em*, v drugem sklopu odraz sekundarnih skupin *tl/dl*, v tretjem so obravnavani odrazi soglasniških skupin *tn/dn*, v četrtem skupin **črě-/*žrě-* in v petem soglasniške skupine *tj*. V zadnjih dveh sklopih so obravnavani odrazi palatalnih **ń* in **ĭ*. Pri vsakem sklopu je gradivo za sedanji novomeški govor primerjano z glasovnim sestavom okoliških vasi iz mreže točk za SLA ter s starejšim zapisom novomeškega govora.

3.2 Informanti

36 informantov je razdeljenih v tri generacije, in sicer v starejšo (nad 60 let), srednjo (med 30 in 60 let) in mlajšo (do 30 let). V vsaki generaciji je dvanajst govorcev, rojenih Novomeščanov s stalnim prebivališčem v Novem mestu. Oznaka informantov je sestavljena iz številke (3, 2, 1 kot oznaka za generacijo) in velike črke (oznaka govorca).

⁴ Nekateri starejši govorci, zlasti iz kapiteljske fare, so povedali, da doma ni bilo sprejemljivo govoriti v narečju, ker so tak govor imeli za kmečkega in neumnega, njihove starše je skrbelo, da se bodo tako sporazumevali v šoli in službi. Nekaj govorcev srednje generacije je trdilo, da je bila raba narečja v šoli v obdobju socializma prepovedana in da so bili zanjo kaznovani, zato so govor v narečju opustili.

Pri starejši generaciji oznaki informanta sledi mala črka, ki označuje farno (danes župnija ali krajevna skupnost), v kateri so odraščali. Ta podatek je pomemben, ker so nekoč⁵ za prave Novomeščane veljali le tisti, ki so živeli v središču mesta (tj. v kapiteljski fari),⁶ druge so imeli za okoliške kmete. Pri raziskavi je sodelovalo pet informantov iz kapiteljske fare (danes Krajevna skupnost Center), to označuje črka **k**, pet iz šmihelske fare (danes Krajevna skupnost Šmihel), to označuje črka **š**, ena informantka iz bršljinke fare (danes Krajevna skupnost Bršljin), to označuje črka **b**, ter en informant iz grmske fare (danes Krajevna skupnost Kandija - Grm), kar označuje črka **g**. Glede na kraj bivanja so opazne razlike v govoru starejših informantov. Govor tistih iz kapiteljske fare vsebuje malo narečnih prvin, je nadnarečen, med drugim zaradi pospešenega priseljevanja v središče mesta. Posledica tega je izguba značilnih, zlasti glasoslovnih lastnosti vzhodnodolenjskega podnarečja,⁷ ki so še opazne pri govorcih šmihelske fare. Informanti starejše generacije so 3Ak (rojena 1942), 3Bk (rojena 1938), 3Ck (rojena 1958), 3Dk (rojena 1952), 3Ek (rojena 1956), 3Fš (rojena 1955), 3Gš (rojena 1944), 3Hš (rojena 1941), 3Iš (rojen 1939), 3Jš (rojen 1960), 3Kb (rojena 1938) in 3Lg (rojen 1950).

Pri informantih srednje generacije razlikovanje glede na območje bivanja ni več opazno, pojavijo pa se razlike glede na poklic. Tisti, ki se pri svojem delu srečujejo z različnimi govorci ali zasedajo višje poklicne položaje oz. imajo končano višjo stopnjo izobrazbe, se izražajo manj narečno v primerjavi z informanti z nižjo ali srednjo stopnjo izobrazbe, ki so večino življenja prebili v domačem kraju in nimajo toliko stika z govorci iz drugih narečnih skupin oz. na njihov govor ne vpliva kraj študija ali dela. V raziskavi je sodelovalo šest informantov z višjo stopnjo izobrazbe in šest informantov s srednjo/nižjo stopnjo izobrazbe, kar označujeta črki **v** (višja) in **s** (srednja) za oznako govorca. Informanti z višjo izobrazbo so 2Av (rojena 1969), 2Bv (rojena 1971), 2Cv (rojena 1967), 2Dv (rojena 1981), 2Ev (rojen 1967) in 2Fv (rojen 1964), informanti s srednjo izobrazbo pa 2Gs (rojena 1976), 2Hs (rojena 1975), 2Is (rojena 1968), 2Js (rojen 1978), 2Ks (rojen 1963) ter 2Ls (rojen 1968).

Pri mlajši generaciji je sodelovalo šest žensk in šest moških. Ženske informantke so 1A (rojena 1998), 1B (rojena 1999), 1C (rojena 1998), 1D (rojena 1995), 1E (rojena 1998) in 1F (rojena 1998), moški pa 1G (rojen 1998), 1H (rojen 1995), 1I (rojen 1998), 1J (rojen 1998), 1K (rojen 1998) ter 1L (rojen

5 Približno do začetka druge svetovne vojne, nato se je začelo množično priseljevanje (drugače govorečih) ljudi v Novo mesto (vir: informantka 3Ak).

6 Občina Novo mesto danes obsega 23 krajevnih skupnosti, mesto pa je današnji obseg dobilo leta 1979 (Štampohar 1990: 111).

7 Na primer postopna izguba nenapetih *j*: in *ʒ*-, dvoglasnikov, akanja idr. Več o tem v Žibred 2020 in Smole – Žibred 2021.

1997). Informanti 1D, 1H ter 1L so zaposleni, drugi so študenti. Večina je med raziskavo izpostavila, da se svojega govora ne sramuje in ga načeloma ne spreminja. Informanti 1E, 1F, 1K in 1L so povedali, da se pri študiju oz. delu trudijo govoriti knjižno pogovorno, vendar jim to spodleti, kadar se tempo govora pospeši oz. pri spontanem govoru.

4 PREDSTAVITEV GRADIVA

Gradivo je bilo zbrano v drugi polovici leta 2022 in je predstavljeno v zbirnih tabelah glede na obravnavani odraz ter generacijsko pripadnost govorcev. Govorci starejše generacije so razvrščeni glede na faro, srednja generacija po stopnji izobrazbe, mlajša po spolu. Ker je večina besedja v tem prispevku tudi del vprašalnice za SLA, je možna primerjava z gradivom za kraje T269 Vavta vas (Dular 1983), T271 Uršna sela (Jevnikar 1983), T272 Koroška vas (Poklač – Smole 2006), T274 Smolenja vas (Prešeren 1961), T275 Gabrje (Poklač – Smole 2011) ter T273 Novo mesto (Goričar 1959). Manjkajoči podatki so označeni s poševnico. Gradivo je prepisano v izvorni obliki, zato transkripcija ni enotna. Na koncu vseh tabel sledi komentar.

4.1 Soglasniški skupini *dl* in *tl* v deležnikih na *-l* pri glagolih na *-θ-ti -em* v novomeškem govoru

4.1.1 Starejša generacija

Odgovor	3Ak	3Bk	3Ck	3Dk	3Ek	3Fš
'pojesti'	<i>pojè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pujè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>
'pasti'	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>
'zboosti'	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:la</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:la</i>
'ukrasti'	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:la</i>	<i>ukrà:dla</i>
'usesti se'	<i>usè:dla</i>	<i>usè:la</i>	<i>usè:la</i>	<i>usè:dla</i>	<i>usè:la</i>	<i>usè:la</i>
'plesti'	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>
'pomesti'	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:la</i>	<i>pomé:tla</i>

Odgovor	3Gš	3Hš	3Iš	3Jš	3Kb	3Lg
'pojesti'	<i>pujè:ila</i>	<i>pujè:ila</i>	<i>puju</i>	<i>pojè:du</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pojè:du</i>
'pasti'	<i>pà:la</i>	<i>pà:la</i>	<i>'poɥ</i>	<i>pà:du</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:du</i>
'zboosti'	<i>zbó:la</i>	<i>zbó:la</i>	<i>z'boɥ</i>	<i>zbó:du</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:du</i>
'ukrasti'	<i>ukrà:la</i>	<i>ukrà:la</i>	<i>uk'rou</i>	<i>ukrà:du</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:du</i>
'usesti se'	<i>usè:ila</i>	<i>usè:ila</i>	<i>u'sɥ</i>	<i>usè:du</i>	<i>usè:dla</i>	<i>usè:du</i>
'plesti'	<i>plé:la</i>	<i>plé:la</i>	<i>p'leɥ</i>	<i>plé:tu</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tu</i>
'pomesti'	<i>pumé:la</i>	<i>pumé:la</i>	<i>pu'meɥ</i>	<i>pomé:tu</i>	<i>pumé:tla</i>	<i>pomé:tu</i>

4.1.2 Srednja generacija

Odgovor	2Av	2Bv	2Cv	2Dv	2Ev	2Fv
'pojesti'	<i>pojè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pujè:dla</i>	<i>pojè:du</i>	<i>pojè:du</i>
'pasti'	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:du</i>	<i>'poɥ</i>
'zboosti'	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:du</i>	<i>zbó:du</i>
'ukrasti'	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:du</i>	<i>ukr'oɥ</i>
'usesti se'	<i>usè:dla</i>	<i>usè:dla</i>	<i>usè:dla</i>	<i>usè:dla</i>	<i>usè:du</i>	<i>usè:du</i>
'plesti'	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tu</i>	<i>plé:tu</i>
'pomesti'	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tu</i>	<i>pomé:tu</i>

Odgovor	2Gs	2Hs	2Is	2Js	2Ks	2Ls
'pojesti'	<i>pojè:la</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pujè:la</i>	<i>pujè:du</i>	<i>pu'ju</i>	<i>pu'ju</i>
'pasti'	<i>pà:la</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:la</i>	<i>pà:du</i>	<i>'poɥ</i>	<i>'poɥ</i>
'zboosti'	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:la</i>	<i>zbó:la</i>	<i>zbó:du</i>	<i>z'boɥ</i>	<i>z'boɥ</i>
'ukrasti'	<i>ukrà:la</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:la</i>	<i>ukrà:du</i>	<i>uk'rou</i>	<i>uk'rou</i>
'usesti se'	<i>usè:la</i>	<i>usè:dla</i>	<i>usè:la</i>	<i>usè:du</i>	<i>u'su</i>	<i>u'su</i>
'plesti'	<i>plé:la</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tu</i>	<i>p'leɥ</i>	<i>p'leɥ</i>
'pomesti'	<i>pomé:la</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pumé:la</i>	<i>pomé:tu</i>	<i>po'meu</i>	<i>po'meu</i>

4.1.3 Mlajša generacija

Odgovor	1A	1B	1C	1D	1E	1F
'pojesti'	<i>pujè:la/ pojè:dla</i>	<i>pujè:la/ pojè:dla</i>	<i>pujè:la/ pojè:dla</i>	<i>pujè:la/ pojè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>	<i>pojè:dla</i>
'pasti'	<i>pà:la/ pà:dla</i>	<i>pà:la/ pà:dla</i>	<i>pà:la/ pà:dla</i>	<i>pà:la/ pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>	<i>pà:dla</i>
'zboosti'	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>	<i>zbó:dla</i>
'ukrasti'	<i>ukrà:la/ ukrà:dla</i>	<i>ukrà:la/ ukrà:dla</i>	<i>ukrà:la/ ukrà:dla</i>	<i>ukrà:la/ ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>	<i>ukrà:dla</i>
'usesti se'	<i>usè:la/ usè:dla</i>	<i>usè:la/ usè:dla</i>	<i>usè:la/ usè:dla</i>	<i>usè:la/ usè:dla</i>	<i>usè:dla</i>	<i>usè:dla</i>
'plesti'	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>	<i>plé:tla</i>
'pomesti'	<i>pomé:tla</i>	<i>pumé:tla</i>	<i>pumé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>	<i>pomé:tla</i>

Odgovor	1G	1H	1I	1J	1K	1L
'pojesti'	<i>pojè:du</i>	<i>pujè:du</i>	<i>pu'ju</i>	<i>pu'ju</i>	<i>pojè:du</i>	<i>pujè:du</i>
'pasti'	<i>pà:du</i>	<i>pà:du</i>	<i>pà:du</i>	<i>'poɥ</i>	<i>pà:du</i>	<i>pà:du</i>
'zboosti'	<i>zbó:du</i>	<i>zbó:du</i>	<i>zbó:du</i>	<i>zbó:du</i>	<i>zbó:du</i>	<i>zbó:du</i>
'ukrasti'	<i>uk'rou</i>	<i>ukrà:du</i>	<i>uk'rou</i>	<i>uk'rou</i>	<i>ukrà:du</i>	<i>ukrà:du</i>
'usesti se'	<i>usè:du</i>	<i>usè:du</i>	<i>usè:du</i>	<i>usè:du</i>	<i>usè:du</i>	<i>usè:du</i>
'plesti'	<i>plé:tu</i>	<i>plé:tu</i>	<i>plé:tu</i>	<i>p'leɥ</i>	<i>plé:tu</i>	<i>plé:tu</i>
'pomesti'	<i>pomé:tu</i>	<i>pomé:tu</i>	<i>pomé:tu</i>	<i>pu'meu</i>	<i>pomé:tu</i>	<i>pomé:tu</i>

4.1.4 Soglasniški skupini *dl* in *tl* v deležnikih na *-l* pri glagolih na *-θ-ti -em* v okoliških krajih

Vprašanje/ kraj	Vavta vas (1983)	Uršna sela (1983)	Koroška vas (2006)	Smolenja vas (1961)	Gabrje (2011)	Novo mesto (1959)
V784 'pasti'	<i>pòu, pà:la</i>	<i>pôu, pála</i>	/	<i>pâla</i>	/	<i>pâla</i>
V784 'bosti'	<i>bòu, bó:la</i>	<i>bôu, bóla</i>	/	<i>bôla</i>	/	<i>bôla</i>
V784 'jesti'	<i>jû, jê:ila</i>	<i>jû, jêila</i>	/	/	/	
V784 'plesti'	<i>plû/plêu, plê:ila</i>	<i>plêu, plâla</i>	/	<i>plêla</i>	/	<i>plêla</i>

4.1.5 Komentar

V vzhodnodolenjskem podnarečju so pogoste asimilirane oblike soglasniških skupin *dl/tl > l* v deležnikih na *-l* pri glagolih na *-θ-ti -em* (Smole 1998: 83, 87; 2018: 58).

Informantke iz kapiteljske fare večinoma uporabljajo oblike brez asimilacije *dl/tl > l*, razen 3Bk, 3Ck in 3Ek pri glagolih *usesti se* (*usê:la*), zadnji dve še pri glagolu *zbosti* (*zbó:la*), 3Ek pa še pri glagolih *ukrasti* (*ukrà:la*) in *pomesti* (*pomé:la*). Po drugi strani informanti iz šmihelske fare skoraj v celoti uporabljajo asimilirane oblike, izjemi sta 3Fš, pri katerem asimilacija ni zabeležena pri glagolih *pojesti*, *pasti*, *ukrasti*, *plesti* in *pomesti*, ter 3Jš, ki asimiliranih oblik ne uporablja v nobenem primeru. Razlog lahko leži v tem, da sta med informanti iz šmihelske fare najmlajša, zgodnje otroštvo pa sta preživela v kapiteljski fari. Prav tako 3Kb in 3Lg oblik z asimilacijo ne uporabljata pri nobenem deležniku.

Pri srednji generaciji informanti z višjo stopnjo izobrazbe oblik z asimilacijo večinoma ne uporabljajo, izjema je informant 2Fv, pri katerem sta pri glagolih *pasti* in *ukrasti* zabeleženi asimilirani obliki (*'pou* in *uk'rou*). Po drugi strani informanti z nižjo stopnjo izobrazbe večinoma uporabljajo oblike z asimilacijo. Informantka 2Is pri vseh deležnikih uporablja oblike brez *tl/dl*, izjemoma pri glagolu *plesti* (*plé:tla*),⁸ pri 2Gs je za glagol *zbosti* zabeležena oblika brez asimilacije, medtem ko je pri 2Hs to edini glagol z asimilacijo. Informanta 2Ks in 2Ls uporabljata asimilirane oblike pri vseh deležnikih, 2Js pa pri nobenem.

Pri mlajši generaciji informantke pogosteje uporabljajo oblike z asimilacijo, čeprav se pri 1A, 1B, 1C ter 1D pri glagolih *pojesti*, *pasti*, *ukrasti* in *usesti se* pojavljajo dvojnice tako z asimiliranimi oblikami kot tudi brez njih, pri glagolih *zbosti*, *plesti* in *pomesti* pa le oblike z *dl/tl*. Pri informantkah 1E in 1F so v vseh primerih zabeležene oblike brez asimilacije. Pri informantih se asimilirane oblike pojavljajo za polovico manj pogosto kot pri informantkah, najpogosteje pri informantu 1J (*pu'ju*, *'pou*, *uk'rou*, *p'leu*, *pu'meu*), na kar verjetno vpliva pogosto

⁸ Informantka je prvotno odgovorila z izrazom *štriká:la*, zato je kasneje najverjetneje uporabila obliko brez asimilacije.

preživljanje časa pri starih starših v bližnji vasi Stopiče. Oblike z *dl/tl* so v vseh primerih opazne pri informantih 1H, 1K in 1L.

Iz gradiva je razvidno, da v vseh okoliških govorih za skupini *dl/tl* v deležnikih na *-l* prevladuje izgovarjava *l*. Čeprav je za govora Smolenje vasi in Novega mesta zabeležena le oblika za ženski spol, je razvidno, da je bila asimilacija soglasniških skupin *dl/tl* v deležnikih na tem območju nekoč bolj razširjena. Za primerjavo bi bili povedni novejši podatki za govora Koroške vasi ter Gabrja, a tam gradivo manjka.

4.2 Sekundarni skupini *tl* in *dl* v novomeškem govoru

4.2.1 Starejša generacija

Odgovor	3Ak	3Bk	3Ck	3Dk	3Ek	3Fš
'tle (tukaj)'	tù:kej	t'le	tù:kej	tù:kej	t'le	t'le
'dleto'	dlé:to	dlé:to	dlé:tu	dlé:to	dlé:tu	dlé:tu

Odgovor	3Gš	3Hš	3Iš	3Jš	3Kb	3Lg
'tle (tukaj)'	k'le	t'le	k'le	k'le	k'le	tù:kej
'dleto'	dlé:tu	dlé:itu	dlé:itu	dlé:to	dlé:to	dlé:to

4.2.2 Srednja generacija

Odgovor	2Av	2Bv	2Cv	2Dv	2Ev	2Fv
'tle (tukaj)'	t'le	t'le	tù:kej	t'le	t'le	k'le
'dleto'	dlé:to	dlé:to	dlé:ta	dlé:tu	dlé:to	dlé:tu

Odgovor	2Gs	2Hs	2Is	2Js	2Ks	2Ls
'tle (tukaj)'	t'le	t'le	t'le	t'le	t'le	k'le
'dleto'	dlé:ta	dlé:tu	dlé:tu	dlé:to	dlé:tu	dlé:tu

4.2.3 Mlajša generacija

Odgovor	1A	1B	1C	1D	1E	1F
'tle (tukaj)'	k'le	t'le	k'le	k'le	t'le	t'le
'dleto'	dlé:to	/	dlé:tu	dlé:to	/	dlé:to

Odgovor	1G	1H	1I	1J	1K	1L
'tle (tukaj)'	'tuki	k'le	'tuki	t'le	k'le	k'le
'dleto'	/	/	dlé:tu	dlé:tu	dlé:to	/

4.2.4 Sekundarni skupini *tl* in *dl* v okoliških krajih

Vprašanje/ kraj	Vavta vas (1983)	Uršna sela (1983)	Koroška vas (2006)	Smolenja vas (1961)	Gabrje (2011)	Novo mesto (1959)
V589 'tle (tukaj)'	<i>tlè/tàle</i>	<i>tlě</i>	/	<i>tě, lát, tàle</i>	/	<i>túkaj, tlě</i>
V785 'dletó'	<i>dlé:itu</i>	<i>dlěitu</i>	/	<i>dlěitu</i>	<i>dlé:itu</i>	<i>dlěitu</i>

4.2.5 Komentar

V nekaterih govorih se sekundarni soglasniški skupini *tl/dl* v vzglasju lahko izgovarjata kot *kl/gl* (Orožen 1990: 348). V besedi *tle* oblike s *tl > kl* največkrat uporabljajo informanti starejše generacije 3Gš, 3Iš, 3Jš in 3Kb. V srednji generaciji je izgovarjava *kl* zabeležena le pri 2Fv in 2Ls. Največkrat je omenjena oblika opazna pri mlajših informantih 1A, 1C, 1D, 1H, 1K in 1L (*k'le*). Nekaj informantov iz vseh generacij namesto *t'le* oz. *k'le* uporabi izraz *'tuki* (1G ter 1I) oz. *tù:kej* (2Cv, 3Ak, 3Ck, 3Dk in 3Lg).

Nihče od informantov v besedi *dleto* ne izgovarja *dl* kot *gl*, izraza ni poznalo pet informantov iz mlajše generacije (1B, 1E, 1G, 1H in 1L).

Gradivo je pokazalo, da nobeden izmed govorov okolice Novega mesta sekundarnih skupin *tl/dl* ni poenostavil v *kn/gn*. Zanimiv je primer *tle*, saj ga nihče od govorcev iz starejših zapisov ni izgovoril kot *k-*, medtem ko je dvanajst informantov v raziskavi za ta prispevek uporabilo obliko *k'le*. Zapis iz Novega mesta (1959) ima poleg izraza *tlě* zabeležen še izraz *túkaj*, enako ga je uporabilo tudi nekaj informantov v raziskavi za ta prispevek (*tù:kej* oz. *'tuki*). Zapis za Koroško vas ne vsebuje podatka za besedo *dleto*, zapis Gabrja pa za besedo *tle*, a je kljub temu razvidno, da se danes sekundarni soglasniški skupini *tl/dl* ne razlikujeta veliko od starejših zapisov, kvečjemu je opazno prilikovanje, ki je večkrat zabeleženo pri mlajših informantih kot pri govorcih srednje generacije.

4.3 Skupini *tn* in *dn* v novomeškem govoru

4.3.1 Starejša generacija

Odgovor	3Ak	3Bk	3Ck	3Dk	3Ek	3Fš
'tnalo'	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo, 'čok</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lu, 'čok</i>
'denar'	<i>denà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>dnà:r</i>

Odgovor	3Gš	3Hš	3Iš	3Jš	3Kb	3Lg
'tnalo'	<i>tná:lu</i>	<i>kná:lu</i>	<i>tná:lu</i>	<i>tná:lu</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>
'denar'	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>dnà:r</i>

4.3.2 Srednja generacija

Odgovor	2Av	2Bv	2Cv	2Dv	2Ev	2Fv
‘tnalo’	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lu</i>
‘denar’	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>dnà:r</i>

Odgovor	2Gs	2Hs	2Is	2Js	2Ks	2Ls
‘tnalo’	<i>tná:lu</i>	/	<i>tná:lo</i>	<i>kná:lu</i>	<i>tná:lu</i>	<i>tná:lu</i>
‘denar’	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>

4.3.3 Mlajša generacija

Odgovor	1A	1B	1C	1D	1E	1F
‘tnalo’	/	<i>tná:lu</i>	<i>tná:lu</i>	/	<i>tná:lo</i>	<i>tná:lo</i>
‘denar’	<i>dnà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>denà:r</i>

Odgovor	1G	1H	1I	1J	1K	1L
‘tnalo’	<i>tná:lo</i>	/	<i>ká:lənc</i>	<i>tná:lu</i>	/	/
‘denar’	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>dnà:r</i>	<i>denà:r</i>	<i>denà:r</i>

4.3.4 Skupini *tn* in *dn* v okoliških krajih

Vprašanje/ kraj	Vavta vas (1983)	Uršna sela (1983)	Koroška vas (2006)	Smolenja vas (1961)	Gabrje (2011)	Novo mesto (1959)
V170 ‘tnalo’	<i>kná:lu</i>	<i>knálu</i> ⁹	<i>kná:lu</i>	<i>knálu</i>	<i>kná:lu</i> ¹⁰	<i>tnálu, knálu</i>

4.3.5 Komentar

V novomeškem govoru pri soglasniških skupinah *tn/dn* v vzglasju glede na zbrano gradivo skoraj ni oblik s prehodom v *kn/gn*. Izjemi sta 3Hš in 2Js, ki namesto oblike *tnalo* uporabljata obliko *kná:lu*. Pet informantov mlajše generacije besede *tnalo* ni poznalo, informant 1I je uporabil izraz *ká:lənc* = kalanec (izpeljan iz glagola *kalati* ‘cepiti drva’).

Noben informant za skupino *dn* v besedi *dnà:r* ‘denar’ ne uporablja oblike *gn*, po drugi strani pa veliko informantov uporablja izgovorno različico *denà:r*, tj. v starejši generaciji 3Ak, 3Ck, 3Dk, 3Ek, 3Jš in 3Kb, v srednji generaciji vsi informanti z višjo izobrazbo (razen 2Fv) in 2Js s srednjo, v mlajši pa 1B, 1F, 1K in 1L. Omenjeni informanti so bili vprašani tudi po rodilniku ednine in pri vseh je bila zabeležena oblika *dená:rja*.

9 Izraz *knálu* pomeni ‘prostor, kjer se sekajo drva’, izraz *štəmpəl* pa ‘kos lesa, na katerem sekajo drva’ (Jevnikar 1983).

10 Izraz *kná:lu* pomeni ‘dvorišče oz. prostor okrog hiše’, kosu lesa za sekanje drv pa pravijo *pà:ž* (Poklač 2011).

Soglasniška skupina *tn* se v besedi *tnalo* v vseh starejših zapisih okoliških govorov Novega mesta prilikuje v *kn*, za govor Novega mesta pa sta že leta 1959 zapisani dvojnici tako s *tn* kot s *kn*. Za Novo mesto je pripisan še mestnik ednine na *tnál*, torej le s *tn-*. Le dva informanta v raziskavi za ta prispevek uporabljata obliko s *kn-*. Verjetno je, da danes na izgovorjavo *tn* v besedi *tnalo* v novomeškem govoru vpliva knjižna izreka.

4.4 Skupini *črě-, *žrě- v novomeškem govoru

4.4.1 Starejša generacija

Odgovor	3Ak	3Bk	3Ck	3Dk	3Ek	3Fš
'žebelj'	žé:bəu	žə'bəl	žé:bəu	žé:bəu	žəbu	žé:bu
'češnja'	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šnja	čĕ:šnja	čĕ:šna	čĕ:šna
'črevo'	črevò:	črevò:	črevò:	črevò:	črĕ:va	črevò:

Odgovor	3Gš	3Hš	3Iš	3Jš	3Kb	3Lg
'žebelj'	žəbu	cvè:k	žé:bu	žé:bu	žə'bəl	žə'bəl
'češnja'	črĕ:šja	črĕ:šna	črĕ:šna	čĕ:šnja	čĕ:šnja	čĕ:šnja
'črevo'	črĕ:va	črevĕ:sje	črevù:	črĕ:va	črevò:	črĕ:vo

4.4.2 Srednja generacija

Odgovor	2Av	2Bv	2Cv	2Dv	2Ev	2Fv
'žebelj'	žé:bu	žé:bu	žé:bəl	žé:bu	žé:bəl	cvè:k
'češnja'	čĕ:šnja	čĕ:šnja	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna
'črevo'	črevò:	črevò:	črevò:	črevò:	črevò:	črevò:

Odgovor	2Gs	2Hs	2Is	2Js	2Ks	2Ls
'žebelj'	žé:bu	žé:bu	žəbu	žé:bu	žəbu	žé:bu
'češnja'	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šnja	čĕ:šna	čĕ:šna
'črevo'	črevò:	črevĕ:sje	črevò:	črevò:	črevò:	črevò:

4.4.3 Mlajša generacija

Odgovor	1A	1B	1C	1D	1E	1F
'žebelj'	žé:bu	žé:bu	žé:bu	žé:bu	žəbu	žé:bu
'češnja'	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna
'črevo'	črevù:	črevò:	črevù:	črevù:	črevò:	črevò:

Odgovor	1G	1H	1I	1J	1K	1L
'žebelj'	žé:bu	žé:bu	žé:bu	žé:bu	žé:bu	žé:bu
'češnja'	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šna	čĕ:šnja	čĕ:šna
'črevo'	črĕ:vu	črevò:	črevò:	črĕ:vu	črĕ:va	črevò:

4.4.4 Skupini *črě-*, *žrě-* v okoliških krajih

Vprašanje/ kraj	Vavta vas (1983)	Uršna sela (1983)	Koroška vas (2006)	Smolenja vas (1961)	Gabrje (2011)	Novo mesto (1959)
V769 'žebelj'	<i>cvèk</i>	<i>cvèk</i>	/	<i>žəbəl</i>	/	<i>žəbəl, cvèk</i>
V769 'češnja'	<i>črè:išja, črè:išja</i>	<i>črèišna</i>	/	<i>črèišja</i>	/	<i>čèišna</i>
V051.B 'črevo'	<i>črevù:/ čərvù:</i>	<i>črevù</i>	<i>črəvù:</i>	<i>črèjva</i>	<i>črèjvù:</i>	<i>črèjwa</i>

4.4.5 Komentar

Soglasniški skupini **črě-* in **žrě-* sta v vzhodnodolenjskem podnarečju nedosledno ohranjeni (Smole 2003: 585; 1998: 86; 2018: 58).

Iz rezultatov je razvidno, da so informanti z vidika prisotnosti *-r-* bolj ali manj v vseh besedah podali odgovor, enak knjižnemu jeziku. Izjema je beseda *češnja*, kjer je pri 3Gš, 3Hš ter 3Iš zabeležen odgovor z ohranjeno skupino **črě-* (*črè:šja*, *črè:šna*).

Izgovarjava skupin **črě-*/*žrě-*, kot je dokumentirana v starejših zapisih po vprašalnici za SLA, se od današnje izgovarjave, kot je bila zabeležena v sedanji raziskavi, ne razlikuje dosti, ujema pa se s stanjem v sodobnem knjižnem jeziku. Zopet je izjema beseda *češnja*, pri kateri je razvidno, da *-r-* v sklopu **črě-* v novomeškem govoru ni bil zapisan že leta 1959, prav tako v tej raziskavi razen treh govorcev iz šmihelske fare nihče drug v besedi *češnja* ni ohranil skupine **črě-*. Manjkajo podatki za govora Koroške vasi in Gabrja. Za besedo *žebelj* je bil bolj razširjen izraz *cvek*.

4.5 Skupina *tj* v novomeškem govoru

4.5.1 Starejša generacija

Odgovor	3Ak	3Bk	3Ck	3Dk	3Ek	3Fš
'tja'	<i>t'ja</i>	<i>t'ja</i>	<i>t'ja</i>	<i>t'ja</i>	<i>təm</i>	<i>'ke</i>

Odgovor	3Gš	3Hš	3Iš	3Jš	3Kb	3Lg
'tja'	<i>'ke</i>	<i>'ke</i>	<i>'ke</i>	<i>t'ja</i>	<i>t'ja</i>	<i>t'ja</i>

4.5.2 Srednja generacija

Odgovor	2Av	2Bv	2Cv	2Dv	2Ev	2Fv
'tja'	<i>t'ja</i>	<i>təm</i>	<i>t'ja</i>	<i>'ke</i>	<i>t'ja</i>	<i>'ke</i>

Odgovor	2Gs	2Hs	2Is	2Js	2Ks	2Ls
'tja'	<i>təm</i>	<i>t'ja</i>	<i>'ke</i>	<i>'ke</i>	<i>'ke</i>	<i>'ke</i>

4.5.3 Mlajša generacija

Odgovor	1A	1B	1C	1D	1E	1F
'tja'	<i>tʃa</i>	<i>'ke</i>	<i>'ke</i>	<i>'ke</i>	<i>tʃa</i>	<i>tʃa</i>

Odgovor	1G	1H	1I	1J	1K	1L
'tja'	<i>'təm</i>	<i>'ke</i>	<i>tʃa</i>	<i>'ke</i>	<i>tʃa</i>	<i>tʃa</i>

4.5.4 Skupina *tj* v okoliških krajih

Vprašanje/ kraj	Vavta vas (1983)	Uršna sela (1983)	Koroška vas (2006)	Smolenja vas (1961)	Gabrje (2011)	Novo mesto (1959)
V788 'tja'	<i>kiɛ</i>	<i>kɛ, kɛʎe</i>	/	<i>kɛ</i>	/	<i>kɛ</i>

4.5.5 Komentar

Skupina *tj* se v vzhodnodolenjskem podnarečju v vzglasju lahko izgovarja kot *k-*, ko ni analogično vzdrževana (Smole 1998: 84). Vsi starejši informanti iz šmihelske fare (razen 3Jš), 2Dv, 2Fv in 2Is, 2Js, 2Ks, 2Ls iz srednje generacije ter 1B, 1C, 1D, 1H in 1J iz mlajše uporabljajo obliko s poenostavitvijo v *k* (*'ke*). Pri informantih 3Ak, 3Bk, 3Ck, 3Dk, 3Jš, 3Kb in 3Lg iz starejše generacije, 2Av, 2Cv, 2Ev in 2Hs iz srednje ter 1A, 1E, 1F, 1I, 1K in 1L iz mlajše generacije je zabeležena oblika s *tj* (*tʃa*). Informanti 3Ek, 2Bv, 2Gs in 1G so namesto direktivnega pomena uporabili lokativni pomen (*'təm*). Poenostavitev skupine *tj* je večkrat zabeležena pri informantih iz srednje generacije kot pri informantih iz mlajše, kar bi lahko kazalo,¹¹ da se v novomeškem govoru oblika s *k-* izgublja.

Čeprav podatka za Koroško vas in Gabrje manjkata, je razvidno, da pri informantih iz starejših zapisov okoliških govorov prevladuje izgovor *tj-* kot *k-*, medtem ko se pri informantih v raziskavi za ta prispevek ta pojav postopoma izgublja, saj je bil manjkrat zabeležen pri mlajši kot pri srednji generaciji.

4.6 Palatalni **n̥* v novomeškem govoru

4.6.1 Starejša generacija

Odgovor	3Ak	3Bk	3Ck	3Dk	3Ek	3Fš
'ogenj'	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>
'konj'	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:j</i>	<i>kò:n</i>
'njiva'	<i>nji:va</i>	<i>nji:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>
'kamenje'	<i>kà:mənje</i>	<i>kamɛ:nje</i>	<i>kamɛ:nje</i>	<i>kamɛ:nje</i>	<i>kà:mje</i>	<i>kà:mje</i>
'luknja'	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:knja</i>	<i>lù:knja</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>

¹¹ Vzorec informantov je majhen.

Odgovor	3Gš	3Hš	3Iš	3Jš	3Kb	3Lg
‘ogenj’	<i>ó:gi</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>
‘konj’	<i>kò:jn</i>	<i>kò:jn</i>	<i>kò:jn</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:jn</i>
‘njiva’	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>
‘kamenje’	<i>kà:mje</i>	<i>kà:mje</i>	<i>kà:mje</i>	<i>ká:mənje</i>	<i>kà:mje</i>	<i>ká:mənje</i>
‘luknja’	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>

4.6.2 Srednja generacija

Odgovor	2Av	2Bv	2Cv	2Dv	2Ev	2Fv
‘ogenj’	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>
‘konj’	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:jn</i>	<i>kò:jn</i>
‘njiva’	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>
‘kamenje’	<i>kamenjà:k</i>	<i>kamè:nje</i>	<i>kamè:nje</i>	<i>kamè:nje</i>	<i>ká:menje</i>	<i>kà:mje</i>
‘luknja’	<i>lù:kna</i>	<i>lù:knja</i>	<i>lù:knja</i>	<i>lù:knica</i>	<i>lù:knja</i>	<i>lù:kna</i>

Odgovor	2Gs	2Hs	2Is	2Js	2Ks	2Ls
‘ogenj’	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>
‘konj’	<i>kò:j</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:jn</i>	<i>kò:jn</i>	<i>kò:jn</i>
‘njiva’	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>
‘kamenje’	<i>kamè:nje</i>	<i>ká:mənje</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mənje</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mni</i>
‘luknja’	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kənca</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>

4.6.3 Mlajša generacija

Odgovor	1A	1B	1C	1D	1E	1F
‘ogenj’	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>
‘konj’	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:jn</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>
‘njiva’	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>
‘kamenje’	<i>kamè:nje</i>	<i>ká:mənje</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mni</i>
‘luknja’	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>

Odgovor	1G	1H	1I	1J	1K	1L
‘ogenj’	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>	<i>ó:gən</i>
‘konj’	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:jn</i>	<i>kò:n</i>	<i>kò:jn</i>
‘njiva’	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>	<i>ní:va</i>
‘kamenje’	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mni</i>	<i>ká:mənje</i>	<i>ká:mni</i>
‘luknja’	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:kna</i>	<i>lù:knja</i>	<i>lù:kna</i>

4.6.4 Palatalni **n̂* v okoliških krajih

Vprašanje/ kraj	Vavta vas (1983)	Uršna sela (1983)	Koroška vas (2006)	Smolenja vas (1961)	Gabrje (2011)	Novo mesto (1959)
V772 'ogenj'	ó:gi	ógə̃n	/	ági	/	ógə̃n
V327 'konj'	kòj	kòj̃n, Red kòj̃a	/	kuđj̃	/	kòj̃n
V772 'njiva'	j̃i:va/i:va	níva	i:va, j̃i:va, ní:va	j̃iwa, j̃iwa	/	níwa, níva
V772 'kamenje'	kà:mje	kámje	/	kámije	/	kámne
V772 'luknja'	lù:kja	lúkna	/	lúkja	/	lúkna

4.6.5 Komentar

Palatalni **n̂* je v vzhodnodolenjskih vaških govorih pred samoglasniki in pred pavzo izgubil nazalnost (**n̂* > *j*), pred soglasniško skupino pa palatalnost (**n̂* > *n*). V novomeškem govoru je **n̂* v vseh položajih po večini izgubil palatalnost, pod vplivom knjižnega jezika pa se zanj pojavljata tudi *n̂/nj*, ki ne povzročata preglasa (Smole – Žibred 2021: 126).

V besedi *ogenj* za izglasni **n̂* vsi informanti uporabljajo obliko brez palatalnosti (ó:gə̃n), razen 3GŠ, kjer pride do zlitja v *-i* iz zveze ə + *j* (< **n̂*) v izglasju (ó:gi). V besedi *konj* je pri vseh treh generacijah za **n̂* večinoma zabeležena oblika brez palatalnosti (kò:n), pojavlja se še oblika kò:j̃n, največkrat pri srednji generaciji (2Ev, 2Fv, 2Js, 2Ks, 2Ls), sledi starejša generacija (3Gš, 3Hš, 3Iš, 3Lg), najmanjkrat pa je ta oblika uporabljena v mlajši generaciji (1D, 1J, 1L). Oblika z izgubo nazalnosti (kò:j) je opazna pri 2Gs in 3Ek.

Za vzglasni **n̂* v besedi *njiva* vsi informanti uporabljajo obliko brez palatalnosti (ní:va).

V izgovoru besede *kamenje* je zabeleženih več variant, saj se nekateri informanti izraza niso spomnili ali pa so namesto skupinskega samostalnika uporabili množinsko obliko samostalnika *kamen* (ká:mni). Pri informantih starejše generacije sta zabeleženi dve obliki, in sicer oblika z *nj* (kà:mə̃nje/kamè:nje) pri 3Ak, 3Bk, 3Ck, 3Dk, 3Jš in 3Lg ter oblika z onemitvijo *e* in izgubo nazalnosti (kà:mje) pri 3Ek, 3Fš, 3Gš, 3Hš, 3Iš ter 3Kb. V srednji generaciji je najpogostejše skupno poimenovanje (kamè:njelká:menje), razen pri 2Is, 2Ks in 2Ls, pri katerih se pojavi oblika ká:mni, 2Av je verjetno po zareku uporabila izraz *kamenjà:k*, le pri 2Fv je opazna oblika, kjer je *e* onemel in **n̂* izgubil nazalnost (kà:mje). Pri vseh informantih mlajše generacije prevladuje uporaba množinske oblike samostalnika *kamen*, razen pri 1A (kamè:nje), 1B in 1K (kà:mə̃nje).

V besedi *luknja* je za palatalni **n̂* v položaju med soglasnikom in samoglasnikom pri vseh informantih iz starejše generacije, razen pri 3Ck in 3Dk (lù:knja), zabeležena oblika z izgubo palatalnosti (lù:kna). Pri 2Bv, 2Cv in 2Ev so opazne oblike z *nj* (lù:knja), pri ostalih iz srednje generacije pa oblike brez palatalnosti

(lù:kna). Pri mlajši generaciji prav tako prevladuje oblika brez palatalnosti (lù:kna), izjema je 1K (lù:knja).

V okoliških govorih je refleks *ń bolj varianten. V besedi *ogenj* se je v govorih Vavte in Smolenje vasi po izgubi nazalnosti *j* (< *ń) za ə zлил v -i (ó:gi in ági), v govorih Novega mesta in Uršnih sel pa je prišlo do izgube palatalnosti (ógən in ógən). V besedi *konj* je *ń v govorih Vavte vasi in Smolenje vasi izgubil nazalnost (kôj in kuđi), v govorih Novega mesta in Uršnih sel je razpadel na jezični in nazalni del (kôjn in kôjn), v Uršnih selah je zabeležena še oblika za roditeljsko ednine, in sicer brez nazalnega dela (kôja). Govora Koroške vasi in Gabrja podatkov za besedi *ogenj* in *konj* nimata. Pri informantih v raziskavi za ta prispevek *ń manj variira, oblika z zlitjem v -i iz zveze ə + j (< *ń) v izglasju je opazna le pri eni informantki, za besedo *konj* pa je najpogosteje zabeležen refleks *ń brez palatalnosti (kò:n).

Za vzglasni *ń v besedi *njiva* je v okoliških govorih zabeleženih več odrazov, in sicer oblike z izgubo nazalnosti v govorih Vavte vasi, Smolenje vasi in Koroške vasi (jì:va/ì:va, jìwa, jìva ter ì:va in jì:va), pri slednji še oblika brez palatalnosti (ní:va), do ugotovitve je prišlo v govorih Uršnih sel in Novega mesta (níva oz. níwa), kot tudi pri informantih iz raziskave za ta prispevek. Govor Gabrja odgovora za besedo *njiva* nima.

Palatalni *ń v besedi *kamenje* je pri večini okoliških govorov po onemitvi *e* izgubil nazalni del (kà:mje, kânje in kâmije), taka oblika je bila zabeležena tudi pri nekaterih starejših informantih ter pri enem informantu srednje generacije iz raziskave za ta prispevek, le v zapisu govora Novega mesta iz leta 1959 je zabeležena oblika *kâmne*. Govora Koroške vasi in Gabrja izraza za *kamenje* nimata zabeleženega.

V besedi *luknja* je v govorih Vavte vasi in Smolenje vasi *ń izgubil nazalni del (lù:kja in lùkja), kar ni bilo zabeleženo pri nobenem informantu iz raziskave za ta prispevek. Za govora Uršnih sel in Novega mesta je zapisan izraz z izgubo palatalnosti (lùkna) kot pri večini informantov iz raziskave za ta prispevek. Pri nobenem govoru ni zabeležena oblika z *nj*. Manjkajo podatki za kraja Koroška vas in Gabrje.

4.7 Palatalni *ń v novomeškem govoru

4.7.1 Starejša generacija

Odgovor	3Ak	3Bk	3Ck	3Dk	3Ek	3Fš
'ljubezen'	ljubè:zən	ljubè:zən	ljubè:zən	ljubè:zən	ljubè:zən	lubè:zən
'zemlja'	zé:m̩la	zé:m̩lja	zé:m̩la	zé:m̩la	zé:m̩la	zé:m̩la
'kaplja'	ká:p̩lja	ká:p̩lja	ká:p̩lja	ká:p̩lja	ká:p̩lja	ká:p̩lja
'postelja'	pó:st̩la	pó:st̩la	pó:st̩lja	pó:st̩lja	pó:st̩la	pó:st̩la

Odgovor	3Gš	3Hš	3Iš	3Jš	3Kb	3Lg
‘ljubezen’	<i>lubè:zən</i>	<i>lubè:zən</i>	<i>lubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>
‘zemlja’	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>
‘kaplja’	<i>ká:pla</i>	<i>ká:p̩lca</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:p̩lca</i>	<i>ká:p̩lica</i>	<i>ká:plja</i>
‘postelja’	<i>pó:stla</i>	<i>pó:ɟstla</i>	<i>pó:ɟstla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stelja</i>	<i>pó:stla</i>

4.7.2 Srednja generacija

Odgovor	2Av	2Bv	2Cv	2Dv	2Ev	2Fv
‘ljubezen’	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>
‘zemlja’	<i>zé:m̩lja</i>	<i>zé:m̩lja</i>	<i>zé:m̩lja</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩lja</i>	<i>zé:m̩la</i>
‘kaplja’	<i>ká:pla</i>	<i>ká:plja</i>	<i>ká:plja</i>	<i>ká:p̩lca</i>	<i>ká:plja</i>	<i>ká:plja</i>
‘postelja’	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stelja</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>

Odgovor	2Gs	2Hs	2Is	2Js	2Ks	2Ls
‘ljubezen’	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>lubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>lubè:zən</i>	<i>lubè:zən</i>
‘zemlja’	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩lja</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>
‘kaplja’	<i>ká:plja</i>	<i>ká:plja</i>	<i>ká:p̩lca</i>	<i>ká:p̩lca</i>	<i>ká:p̩lca</i>	<i>ká:p̩lca</i>
‘postelja’	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>

4.7.3 Mlajša generacija

Odgovor	1A	1B	1C	1D	1E	1F
‘ljubezen’	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>
‘zemlja’	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>
‘kaplja’	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>
‘postelja’	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>

Odgovor	1G	1H	1I	1J	1K	1L
‘ljubezen’	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>lubè:zən</i>	<i>ljubè:zən</i>	<i>lubè:zən</i>
‘zemlja’	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩la</i>	<i>zé:m̩lja</i>	<i>zé:m̩la</i>
‘kaplja’	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:pla</i>	<i>ká:p̩lica</i>	<i>ká:pla</i>
‘postelja’	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:stla</i>	<i>pó:ɟstla</i>

4.7.4 Palatalni *f/ v okoliških krajih

Vprašanje/ kraj	Vavta vas (1983)	Uršna sela (1983)	Koroška vas (2006)	Smolenja vas (1961)	Gabrje (2011)	Novo mesto (1959)
V768 ‘zemlja’	<i>zjá:m̩la</i>	<i>zjá:m̩la</i>	/	<i>zém̩la</i>	/	<i>zém̩la</i>
V779 ‘postelja’	<i>puó:ɟstla</i>	<i>pó:ɟstla</i> , <i>pó:ɟstla</i>	/	<i>pó:ɟstla</i>	/	<i>puóstla</i>

4.7.5 Komentar

Palatalni **l̥* je v vzhodnodolenjskih vaških govorih izgubil izgovorno palatalnost (**l̥* > *l*), ohranil pa funkcijsko, saj povzroča preglas *a* in *o*. V novomeškem govoru je **l̥* pri vseh treh generacijah po večini izgubil palatalnost, pod vplivom knjižnega jezika se pojavljata tudi *l̥/lj* (Smole – Žibred 2021: 126).

Za palatalni **l̥* v vzglasju v besedi *ljubezen* za večino informantov starejše generacije velja razvoj **l̥* > *lj* (*ljubè:zən*), razen za 3Fš, 3Gš, 3Hš in 3Iš (*lubè:zən*). Enak potek je opazen pri vseh informantih srednje generacije z višjo izobrazbo ter 2Gs, 2Hs in 2Js (*ljubè:zən*), pri 2Is, 2Ks in 2Ls pa je zabeležena oblika brez palatalnosti (*lubè:zən*). Večina mlajših informantov uporablja obliko z *lj* (*ljubè:zən*), izjemi sta 1J in 1L (*lubè:zən*).

Za besede, ko je palatalni **l̥* v položaju med soglasnikom in samoglasnikom, starejši informanti redko uporabljajo obliko z *lj*, in sicer 3Bk v besedi *zé:mlja* ter 3Ak, 3Bk, 3Ck, 3Fš in 3Lg v besedi *ká:plja*. Večja variantnost je opazna pri informantih srednje generacije, kjer je *lj* < **l̥* večinoma značilen za informante z višjo stopnjo izobrazbe, manj pa za tiste s srednjo, in sicer v besedi *zé:mlja* pri 2Av, 2Cv, 2Ev, 2Hs ter v besedi *ká:plja* pri 2Bv, 2Cv, 2Ev, 2Fv, 2Gs in 2Hs. Pri mlajših informantih je večinoma zabeležena oblika z izgubo palatalnosti, vsi besedi *zemlja* in *kaplja* izgovorijo kot *zé:m̥la* in *ká:p̥la*, izjema je 1K, pri katerem je opazna oblika z *lj* v besedi *zé:mlja*.

Beseda *postelja* prikazuje razvoj **l̥* v medsamoglasniškem položaju. Starejši informanti 3Ck, 3Dk in 3Kb besedo *postelja* izgovorijo enako kot v knjižnem jeziku (*pó:stelja*), 3Hš in 3Iš z vrinjenim *j* pred *-st-* (*pó:jstla*), pri drugih ponaglasni *e* onemi in **l̥* izgubi palatalnost (*pó:stla*). Pri informantih srednje generacije je največkrat zabeležena oblika z izgubo palatalnosti (*pó:stla*), izjema je 2Bv (*pó:s-telja*), enako velja za informante mlajše generacije (*pó:stla*), 1L pa izgovarja še vrinjeni *j* pred soglasniško skupino *-st-* (*pó:jstla*).

Beseda *zemlja* kaže, da je palatalni **l̥* v položaju med soglasnikom in samoglasnikom v vseh okoliških govorih vključno z govorom Novega mesta izgubil palatalnost (*zjá:m̥la*), medtem ko se nekateri informanti iz raziskave za ta prispevek že približujejo knjižni izreki (*zé:mlja*).

Iz vseh starejših zapisov besede *postelja* je razvidno, da je palatalnost **l̥* odpravljena, pri vseh razen pri novomeškem govoru iz leta 1959 je prišlo do vrinjenega *j* pred sklopom *-st-* (*puó:jstla*, *pó:jstla/pô:jstla/pô:jstla*), enako velja za informante iz raziskave za ta prispevek, le pri treh govorkah iz starejše in pri eni iz srednje generacije je zabeležena oblika *pó:stelja*. Manjkajo podatki za vasi Gabrje in Koroška vas.

5 SKLEP

Novomeški govor se zaradi nadnarečnosti v izreki vse bolj približuje knjižnemu pogovornemu jeziku. Čeprav so soglasniki v primerjavi s samoglasniki v vzhodnodolenjskem podnarečju stabilnejše glasovne prvine, je opazna težnja po izgubljanju narečnih lastnosti, značilnih za vaške govore v okolici Novega mesta. Razlike so opazne med informanti različnih generacij in tudi znotraj iste generacije, zato je pri starejši generaciji pomemben podatek o kraju odraščanja oz. bivanja, saj so nekoč za prave Novomeščane veljali le tisti iz mestnega središča, pri srednji generaciji pa podatek o stopnji končane izobrazbe. Mlajša generacija se svojega narečja ne sramuje, pogosto se mu ne odreka, temu pa so bolj naklonjene tudi okoliščine, v katerih odrasča. Za vse tri generacije so značilne dvojnice in nedosledna raba obravnavanih odrazov, saj so lahko pri istem pojavu zabeležene tako narečne kot knjižne oblike. To zlasti velja za odraza soglasniških skupin *tl* in *dl* v deležnikih na *-l* pri glagolih *-θ-ti -em*, pri soglasniških sklopih *tn* in *dn* je večkrat zabeležena izgovarjava, približana knjižni izreki, zlasti v besedi *tle* 'tukaj' pa so oblike s prilikovanjem večkrat zabeležene pri mlajši generaciji kot pri starejših dveh. Primerjava s starejšim zapisom govora Novega mesta in njegove okolice potrjuje, da se je novomeški govor kot mestna govorica že tedaj nekoliko razlikoval od okoliških, hkrati pa kaže na varianten razvoj govora danes in pomen različnih dejavnikov, ki so vplivali nanj.

VIRI IN LITERATURA

- Dular 1983** = Janez Dular, *Vavta vas*, 1983 [T269, zapis po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas*, rokopis; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Goričar 1959** = Malči Goričar, *Novo mesto*, 1959 [T273, zapis po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas*, listkovno gradivo; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Škofic 1989/90** = Jožica Guzej [Škofic], Vpliv migracij na jezik in govor posameznika, *Jezik in slovnost* 35.3 (1989/90), 52–57.
- Jan 2009** = Zoltan Jan, Narečje pri pouku slovenskega jezika, v: *Slovenska narečja med sistemom in rabo*, ur. Vera Smole, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2009 (Obdobja 26), 497–506.
- Jevnikar 1983** = Jožefa Jevnikar, *Uršna sela*, 1983 [T271, zapis po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas*, rokopis; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Kenda-Jež 2004** = Karmen Kenda Jež, Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju, v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2004 (Obdobja 22), 263–276.
- Makarova 2004** = Irina Makarova, Mehanizem jezikovnega prilagajanja in variantnost sodobne ljubljanske, v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2004 (Obdobja 22), 287–296.

- Orel 2010** = Irena Orel, Kranjski jezik v besedilih 16. in začetka 17. stoletja, v: *Reformacija na Slovenskem (ob 500-letnici Trubarjevega rojstva)*, ur. Aleksander Bjelčevič, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2010 (Obdobja 27), 401–415.
- Orožen 1990** = Martina Orožen, Konzonantski sklopi v slovenskem jeziku, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 33 (1990), 345–350.
- Pogorelec 1977** = Breda Pogorelec, Družbeni vidiki slovenskega jezika, *Teorija in praksa* 14.9 (1977), 1009–1022.
- Poklač 2011** = Saša Poklač, *Glasoslovje in frazeologija dolenskih govorov med Krko in Gorjanci*, doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2011.
- Poklač – Smole 2006** = Saša Poklač – Vera Smole, *Koroška vas*, 2006 [T272, zapis po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas*, delni zapis; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Poklač – Smole 2011** = Saša Poklač – Vera Smole, *Gabrje*, 2011 [T275, zapis po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas*, delni zapis; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Prešeren 1961** = Jože Prešeren, *Smolenja vas*, 1961 [T274, zapis po vprašalnici za *Slovenski lingvistični atlas*, listkovno gradivo; hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU].
- Pulko – Zemljak Jontes 2009** = Simona Pulko – Melita Zemljak Jontes, Raba zemljepisnih razlikov slovenskega jezika glede na stopnjo izobraževanja in različne govorne položaje, v: *Slovenska narečja med sistemom in rabo*, ur. Vera Smole, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2009 (Obdobja 26), 353–369.
- Smole 1990** = Vera Smole, Govor vasi Šentrupert in okolice, *Razprave II. razreda SAZU* 13 (1990), 257–273.
- Smole 1998** = Vera Smole, Fonološki opis govora vasi Šentrupert (SLA 262), *Jezikoslovni zapiski* 4 (1998), 73–88.
- Smole 1999** = Vera Smole, Šentjernejski govor, v: *Zbornik župnije Šentjerneje*, ur. Marinka Dražumerič – Stane Granda, Ljubljana: Družina, 1999, 451–463.
- Smole 2003** = Vera Smole, Govor Kostanjevice na Krki in okoliških vasi, v: *Vekov tek: Kostanjevica na Krki 1252–2002: zbornik ob 750. obletnici prve listinske omembe mesta*, ur. Andrej Smrekar, Kostanjevica na Krki: Krajevna skupnost – Organizacijski odbor za praznovanje 750. obletnice prve listinske omembe, 2003, 583–593.
- Smole 2004** = Vera Smole, Nekaj resnic in zmot o narečjih v Sloveniji danes, v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2004 (Obdobja 22), 321–330.
- Smole 2015** = Vera Smole, Ko narečje v družini zamre, v: *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi = Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 51, ur. Hotimir Tivadar, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2015, 18–26.
- Smole 2018** = Vera Smole, Glasoslovje in naglas mirnopeškega govora, v: *Beseda premosti čas in prostor: posvečeno Vladimirju Osolniku*, ur. Đurđa Strsoglavac, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2018, 51–63.
- Smole – Žibred 2021** = Vera Smole – Maruša Žibred, Glasovne značilnosti novomeškega govora, v: *Narečno besedje slovenskega jezika: v spomin na akademikinjko Zinko Zorko*, ur. Marko Jesenšek, Maribor: Univerza v Mariboru – Univerzitetna založba, 2022 (Mednarodna knjižna zbirka Zora 148), 109–131.
- Šekli 2004** = Matej Šekli, Jezik, knjižni jezik, pokrajinski oz. krajevni knjižni jezik: genetskojezikoslovni in družbenostojekoslovni pristop k členjenju jezikovne stvarnosti (na primeru slovenščine), v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2004 (Obdobja 22), 41–58.
- Štampohar 1990** = Anton Štampohar, Iz novejšje zgodovine Novega mesta, v: *Novo mesto skozi čas*, ur. Zdenko Picelj, Novo mesto: Dolenjski muzej, 1990, 72–86.
- Toporišič 2004** = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, ⁴2004.
- Žibred 2020** = Maruša Žibred, *Novomeški govor*, diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2021.

SUMMARY

Consonant Reflexes in the Local Dialects of Novo Mesto and Surrounding Localities

In the Eastern Lower Carniola subdialect, which includes the local dialect of Novo Mesto, consonants are more stable units compared to vowels, which vary greatly in pronunciation. There are noticeable interdialectal elements in the Novo Mesto dialect, which, among other things, was influenced by the immigration of people from different dialect and language areas and by a negative attitude toward dialect use.

This article discusses changes across three generations. It starts with an analysis of the reflexes of the Common Slavic consonant clusters *dl* and *tl* in *-l* participles of verbs that end with *-θ-ti -em*, the secondary clusters *tl/dl* and *tn*, and the sequences **črě-*, **žrě-*, and *tj*. Finally, an analysis of the reflexes of palatal **ń* and **ľ* is provided.

The findings, obtained from a small sample of three generations of speakers from Novo Mesto, are compared with the local dialects of the surrounding localities, which are part of the network of research points for *Slovenski lingvistični atlas* (Slovenian Linguistic Atlas; i.e., T269 Vavta Vas, T271 Uršna Sela, T272 Koroška Vas, T274 Smolenja Vas, and T275 Gabrje), and with an old transcription of the Novo Mesto dialect from 1959.

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

A

- 413 a 98
413 abeceda 74
413 abecedaren, -na, -o 75
413 abota f 76
410 aboten, na, -o 1
413 ah! 99
413 ahkati v 78
490 áko 37
413 aldov m 79
413 aldovati v 80
490 ali 38
413 apnen, -a, -o 82
413 apno n 83
410 apostol m 2
413 apostolski, -a, -o 84
413 alpe f 81
410 arati v 3
413 arhangel m 86
501 armada f 46

B

- 410 baba f 4
410 babica f 5
411 babine f pl 22
410 babjeveren, -na, -o 6
411 babjeverstvo n 21
411 babnica f 23
410 babura f 7
411 bádati v 24
410 bahač m 8
411 baharija f 25
410 bahati v 9
410 bajalec m 10
410 bajalica f 11
410 bajati v 12
410 bajen, -na, -o 13

- 411 bakla f 28
411 baklada f 29
411 bakren, -a, -o 30
411 bakro n 31
411 bakrorez m 32
411 balvan m 34
411 ban m 35
411 bangar m 36
411 banja f 37
411 bankovec m 38
411 bar 39
411 bara f 40
410 barantati v 16
411 barantija f 41
411 barek, -a, -o 42
501 balena f 14
411 barinat, -a, -o 43
411 bariš m 44
411 barka f 45
411 barovčin m 46
411 bars m 47
411 baršun m 48
411 barva f 49
411 barvarija f 50
410 barvati v 17
492 barven, -na, -o 38
492 barvotisk m 39
410 basati v 18
411 basen f 3
492 basna f 40
492 basulja f 41
411 baš 51
410 batati v 19
410 bati se v 20
411 batina f 52
410 baviti se v 21
410 bdeti v 22

29.1 (2023)

Jezikoslovni zapiski 29.1 (2023)

ISSN 0354-0448

Uredniški odbor **Hubert Bergmann, Metka Furlan, Alenka Jelovšek, Mateja Jemec Tomazin, Karmen Kenda-Jež, Valerij M. Mokijenko, Alenka Šivic-Dular, Andreja Žele Peter Weiss**

Urednik **Alenka Jelovšek**

Tehnična urednica **Donald Reindl, DEKS, d. o. o.**

Prevod izvlečkov in povzetkov v angleščino

Naslov uredništva **Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU)
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana, Slovenija**

Telefon **+386 1 4706 160
peter.weiss@zrc-sazu.si, isj@zrc-sazu.si
<http://ojs.zrc-sazu.si/jz>
<http://bos.zrc-sazu.si/knjige/index.html>**

Izdal **ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša**

Založila **Založba ZRC**

Zanju **Oto Luthar, Kozma Ahačič**

Glavni urednik **Aleš Pogačnik**

Prelom **Simon Atelšek**

Oblikovanje **Evita Lukež**

Tisk **Cicero, Begunje, d. o. o.**

Naklada **200 izvodov**

Letna naročnina **10 €**

Letna naročnina za študente **8 €**

Cena posamezne številke **7 €**

Cena dvojne številke **12 €**

Naročila sprejema **Založba ZRC, p. p. 306, 1001 Ljubljana, Slovenija**

Telefon **+386 1 4706 464
zalozba@zrc-sazu.si**

ARRS

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

Revija izhaja s podporo
Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Jezikoslovni zapiski so uvrščeni v mednarodne zbirke podatkov
MLA International Bibliography of Books and Articles on the
Modern Languages and Literatures, New York, ZDA; Bibliographie
linguistique / Linguistic bibliography, The Hague, Nizozemska;
IBZ, K. G. Saur Verlag, Osnabrück, Nemčija; New Contents Slavistics,
Staatsbibliothek zu Berlin, Nemčija.

To delo je na voljo pod pogoji slovenske licence Creative
Commons 4.0, ki ob priznavanju avtorstva dopušča nekomercialno
uporabo, ne dovoljuje pa nobene predelave.

